

ցիները զարդանի իմաց տուին Սլաթ արարական բանակի հրամանատարին, որի հետ էր Աշոտ Բագրատունին. «Եւ իբրեւ մօտ հասանէին ի քաղաքագիւղն, բնակիչք քաղաքին յառաջ ըզգացուցին ի քաղաքն Սլաթ առ Սմբ զօրավար Իսմայէլի զգալուստ նախարարացն հայոց»:

Արարներ զալով զարան մտան եւ յանկարծակի յարձակուելով հայ զօրքերի վրայ, մօտ 1500 մարդ կոտորեցին:

Ֆէոդալները, գեղջուկները եւ քաղաքների բնակիչները բախումը նկատել եւ արձանագրութիւն է Սորենացին: Վաղարշակի բերանով յայտարարում է. «Հրաման տայ քաղաքացեաց մարդկան արգոյ եւ պատիւ լինել քան զգեղջուկաց եւ գեղջկաց պատուել զճաղաքացիս որպէս զիշխանս: Եւ քաղաքացեաց մի կարի առ գեղջկօփն պերնանալ, այլ եղբայրաբար վարիլ, վասն բարեկարգութեան եւ աննախանձոտ կենաց, որ է շինութեան եւ խաղաղութեան կենաց պատճառք եւ որ ինչ նման այսոցիկ»:

Յգլխացած քաղքենութիւնը նկրտում է բռնել թառամած իշխանների տեղը: Պատմագիրը բնական է համարում այս ձգտումը եւ յորդորում է գեղջուկ դասին՝ տալ նրան պատկանելի իշխանական յարգանքը: Մարդասիրաբար խորհուրդ է տալիս, որ քաղաքացիք էլ շատ չպերճանան եւ եղբայրաբար շինականների հետ ի շահ բարեկարգութեան երկրի: Հասարակատեան կարեւոր յեղաշրջումն է, որ տեղի է ունեցել կեանքում:

Մանուկ բայց արդէն պերճացած դասակարգի համար ցանկալի էր եւ նպաստաւոր Աշոտների քաղաքականութիւնը՝ կամաց կամաց հաւաքել երկիրը, ընդլայնել իշխանութեան սահմանները եւ երկարել հաղորդակցութեան ուղիներն առանց խղելու կապերը հարեւան մեծ պետութեանց հետ: Նորաստեղծ դրութեան սխալուն արտայայտութիւնը, նրա արբուները դառնալու էր շուտով արքայական Անին, խոշոր վաճառաչահ կենտրոն արեւելեան առեւտրի: Նոյն Անին էր դառնալու այն հնոցը, ուր պիտի ձուլուէին հայ ազնուականութեան դէնքերը, որպէսզի նոր պայմաններին համակերպուելով սխալէ հայ նոր հանձարը առեւտրական եւ արդիւնաբերական աշխարհում:

Մինչ Անիում մարում էին ֆէոդալակա՛նութեան վերջին ճառագայթները, Արեւմուտքը նոր էր ողջունում նրա արչալոյսը: Հասարակագիտական տեսկէտից Արեւելքին էր պատկանում առաջնութիւնը, եւ նա էր կարապետը նոր բուրժուական իրաւակարգի:

Այսպիսով՝ մի թափից դէպի միւս թափը տանող չորս դար ժամանակամիջոցը ընթացել է զարգացման հետեւողական շաւղով: Որքան էլ բեկուած, խզուած լինի յառաջդիմութեան թելը արտաքին արհաւիրքներից բայց եւ այնպէս կեանքը սահել է նրանց վրայից: Պատկաւոր Բագրատունիների հովանու տակ հայ աշխատանքը կարողացել է պարփակուել իր ազգային սահմանների մէջ եւ իր նպաստը բերել համամարդկային քաղաքակրթութեան շտեմարանին:

